

Geslaagde gevelrestauratie Nirwâna-flat

Een meesterwerk professioneel hersteld

Onlangs werd de circa 12 maanden durende restauratie voltooid van de bekende Nirwâna-flat in Den Haag, ontworpen door Duiker en Wiebenga. Zonder inbreuk te doen op de oorspronkelijke belijning, zijn hierbij tevens moderne isolatievoorzieningen aangebracht, waardoor Nirwana ook qua wooncomfort weer helemaal up-to-date is.

Het tussen 1928 en 1930 gebouwde appartementencomplex was het eerste flatgebouw in ons land dat uit beton is opgetrokken en is een ontwerp van de bekende architecten Jan Gerbo Wiebenga en Jan Duiker. Na zestig jaar lang de tand des tijds te hebben getrotseerd, was het pand - na tien jaar terug summier te zijn opgeknapt - toe aan een rigoreuze renovatie. De raamkozijnen waren vermolmd en betonrot had zich meester gemaakt van de kwetsbare gevel. Op initiatief van de bewoners en financieel ondersteund door subsidies, kon dit op de Rijksmonumentenlijst voorkomende architectonische hoogstandje tijdig worden gered.

Restauratieplan

Nadat de gevel van de Nirwâna-flat zo'n tien jaar geleden een 'cosmetische opknappbeurt' had ondergaan, vertoonde het gebouw al snel opnieuw gebreken. De betonnen buitenschil van 70 mm dikte was op diverse plaatsen afgebrokkeld en de geringe kurkisolatie achter het beton was grotendeels weggerot. Ook de houten kozijnen waren ernstig door houtrot aangetast en moesten vervangen worden. Zo'n vier jaar geleden besloot de bewonerscommissie daarom te onderzoeken in hoeverre een grondige restauratie haalbaar zou zijn. Het verbeteren van de thermische en akoestische isolatie werd hierbij als bijkomende wens naar voren gebracht.

Na enkele jaren van intensief overleg met diverse instanties, werd begin 1991 gestart met de restauratie. Dit onder toezicht van het Bureau Monumen-

Stalen ramen verdwenen

Midden in de oude gevelpui bevond zich een smal stalen raam voor de ventilatie. Om de profilering smal te houden, is nu een hardglazen uitzetraam aangebracht en een wigvormig kalf boven de balkondeuren met ventilatiesleuven, aansluitend op een suskast binnen.

tenzorg van Den Haag, dat een positieve rol bij de uiteindelijke realisatie heeft gespeeld. Ook het Nationaal Restauratiefonds in Hoevelaken fungeerde als belangrijke subsidieverstrekker en uiteindelijk is ook het Ministerie van WVC financieel ingesprongen toen de post 'betonreparatie' in de praktijk fors bleek tegen te vallen.

Uiteindelijk kwam circa de helft van de restauratiekosten (totaal 3 miljoen gulden) voor rekening van de 25 bewoners. Een probleem hierbij was dat het Nirwâna complex appartementen van uiteenlopende afmetingen bevat, van zeer klein tot zeer groot. Ook wonen niet alle eigenaars ook daadwerkelijk in de appartementen. Enkele zijn verhuurd en daarbij kwam dat de dakwoningen grotendeels buiten het restauratieplan zijn gehouden. Het uitpuzzelen van de financiële verdeelsleutel was niet eenvoudig.

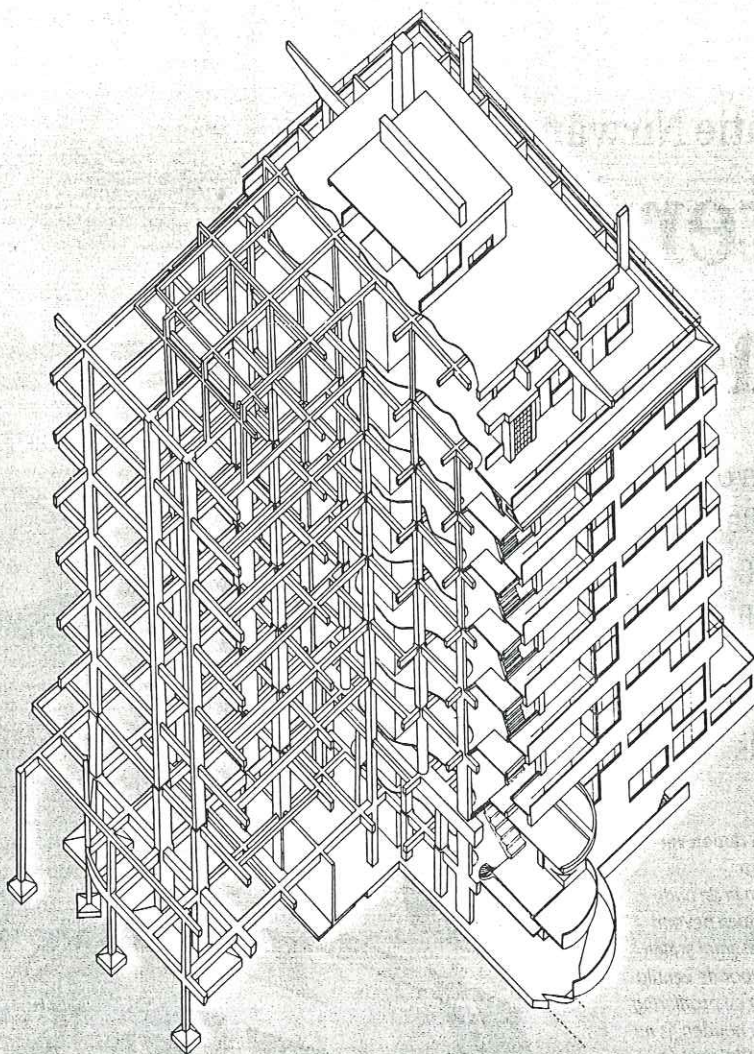
Uitwerking

De Nirwâna flat is opgebouwd uit een betonskelet met binnenspouwbladen van binsteen en een buitengevel van ter plaatse gestort beton. Aanvankelijk wilde Duiker stalen kozijnen toepassen, maar wegens geldgebrek is hier bij de bouw vanaf gezien en is gekozen voor houten kozijnen. Deze zijn eerst gesteld en vervolgens is het beton gestort zodat ze stevig in de gevel verankerd zaten. Dit bemoeilijkte het demonteren aanzienlijk. Bij de restauratie is gekozen voor behoud van het oorspronkelijke beeld zodat er nieuwe houten kozijnen zijn gemaakt uit gelaagd dark red meranti.

Behalve het herstellen van de betongevel, stond ook het realiseren van een goede thermische isolatie bij de restauratie voorop. Eerst zijn de beschadigingen in de betongevel gerepareerd en vervolgens zijn er isolatieplaten op de

Tekst: Frank Senteur
Foto's: Schakel & Schrale BV, Amsterdam

De ideale woning van gesoigneerde standing'

Begin jaren twintig keerde Jan Gerbo Wiebenga vol ambitieuze plannen terug uit de Verenigde Staten van Amerika. Ook architect Jan Duiker aan wie hij zijn ideeën bij terugkomst kenbaar maakte, raakte zeer enthousiast. Samen besloten ze zich te gaan storten op het 'gat in de markt', namelijk de introductie van op Nederlandse normen afgestemde 'Amerikaanse apartmenthouses'.

De flats zouden worden uitgerust met ondergrondse parkeergarages met benzinepomp en een restaurant op de belverdieping, waarvan dan met dienstlifen de bestelde maal-

tijden naar de appartementen gevoerd konden worden. Er zouden tuinen op de daken komen, terwijl een dag en nacht werkende centrale verwarming onder alle weersomstandigheden voor een behaaglijk binnenklimaat zou zorgen. Ook de door Duiker en Wiebenga bedachte aparte stortkokers voor vuilnis en wasgoed en de geïntegreerde vacuümleiding ten behoeve van 'snoerloos' stofzuigen, onderstrepten de functionele luxe die beide ontwerpers voor ogen stond.

Maar hoe fraai de plannen en maquettes er ook uit zagen, financieel was het

project nauwelijks van de grond te krijgen. Pas in 1928 werd voorzichtig gestart met de bouw van het huidige Nirwana-complex aan het Willem Witsenplein. Bij die ene flat is het echter gebleven.

Niet alleen betwifelde men in die tijd de levensvatbaarheid van dergelijk luxe (en dure) appartementenwoningen, ook was er in ons land nog weinig ervaring met het bouwen in beton en in ieder geval niet in relatie tot hoogbouw. De Gemeente besliste dat Duiker en Wiebenga eerst maar eens bescheiden moesten beginnen met een 'slechts' zeven verdiepingen tel-

lende flat. Als alles bouwtechnisch en financieel geslaagd bleek, dan keek men wel weer verder of meer en hoger haalbaar en wenselijk was.

Niet alleen de breuk met Wiebenga, maar ook de vroege dood van Duiker (1935), maakten echter een abrupt einde aan de verdere ontwikkeling van het bouwen in beton. Maar nog steeds komen er architectuurliefhebbers vanuit de gehele wereld naar Den Haag om het markante en bovenal tijdloze Nirwana van Wiebenga en Duiker te aanschouwen.

gevel aangebracht met daarop een waterafstotende afwerkingslaag. Een probleem bij het aanbrengen van de isolatieplaten vormde het feit dat het gebouw niet geheel vlak en haaks is. Dit is zonder twijfel het resultaat van de ambachtelijke bouwwijze van de jaren twintig, ook al betekende deze in die tijd de omwenteling naar een meer industriële bouwwijze.

Kozijnen

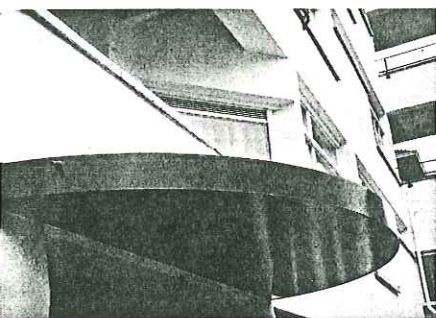
Een hoofdstuk apart vormen de houten kozijnen. In de oorspronkelijke uitvoering van Wiebenga en Duiker was in het centrum van de kozijnen een vrij smal naar binnen draaiend stalen raam opgenomen, dat voor de gewenste ventilatie zorgde. Bij de restauratie wilde men geen staal meer terug laten komen. Technisch gezien was dit ook moeilijk vanwege het 3 cm dikke isolatieglas dat werd toegepast.

Men wilde (en mocht van Momumentenzorg) geen afbreuk doen aan de oorspronkelijke raamindeling en de slanke belijning die Wiebenga en Duiker zo fraai hadden gerealiseerd. Vandaar dat is gekozen voor een alternatief in de vorm van een hardglazen uitzetraam dat aan de zijkant (de balkonzijde) is aangebracht. Teneinde het vooraanzicht zo slank mogelijk te houden, is een speciaal geëxtrudeerd aluminium profiel ontwikkeld, waarmee de isolatieglas panelen in het meranti-houten kozijn worden geklemd. Ook het zwaar uitgevoerde meranti kalf (90 x 160 mm) dat boven de balkondeuren is aangebracht, oogt vanaf de voorzijde slank vanwege de wigvorm waarin deze bewust is uitgevoerd.

Een andere detailaanpassing was nodig doordat de 40 mm dikke isolatielaag op de buitengevel een verplaatsing van de pui naar buiten noodzakelijk maakte. Ook dit vanwege de eis dat het buiten-aanzicht zo origineel mogelijk gehouden moest worden. Op de plaats van de horizontale aansluiting op de betonpenanten moest hierdoor extra timmerwerk worden verricht. Aan de onderzijde moesten ook nieuwe waterslagen worden gemaakt, waarbij is gekozen voor betonnen dorpels die aan de betonnen borstweringselementen zijn verankerd.

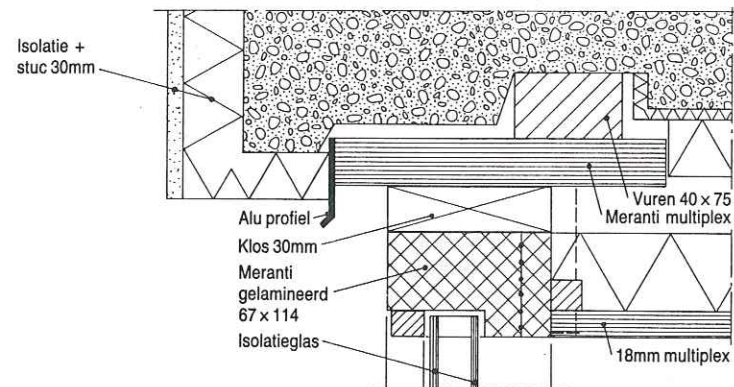
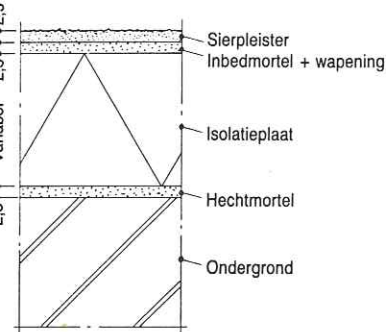
Balkons

De balkons en de bitumineuze daken zijn eveneens volledig gerestaureerd. De balkons zijn voorzien van een speciale Triflex laag die bestaat uit een ultraflexibele polyesterhars met een kunststof vlieswapening. Dit materiaal is sterk en bezit scheuroverbruggende eigenschappen. Teneinde het oppervlak antislip eigenschappen mee te geven is dit ingestrooid met kwartsand. Ook de hekwerken van de balkons zijn ver

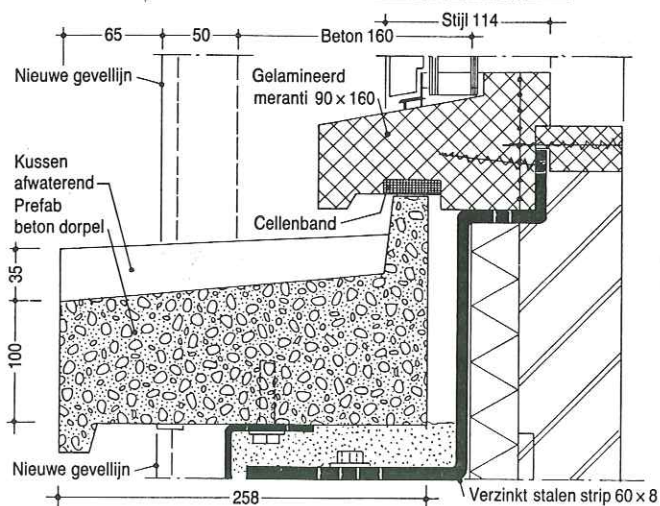
Sterk uitragende balkons

Deze balkons zouden de verbinding moeten vormen met de naastgelegen flats, maar dit plandeel is nooit gerealiseerd. De nieuwe half-ronde stalen luifel boven de achteringang is geheel in stijl toegevoegd.

Buitengevelisolatiesysteem en kozijn aanpassingen

Op de gevel zijn 40 mm dikke polystyreen hardschuimplaten aangebracht met daarop een siliconen-hars gebonden waterafstotende Granol afwerkingslaag. Boven de raamkozijnen zijn verdeckt opgestelde luchtspleten aangebracht die verbonden zijn met een binnen tegen het plafond gemonteerde houten suskast. Voor de slanke belijning zijn de horizontale elementen, zoals bovendorpel en kalf, wigvormig uitgevoerd.

nieuwd en voorzien van gedrukt geweven gaas uit roestvaststaal, welk geheel conform de kleureisen blauw is geschilderd. Ook is er aan de gevel een detail toegevoegd in de vorm van een stalen half-ronde luifel boven de achterdeur.

Voldoende bescherming?

Tijdens de restauratie ontspan zich tussen verschillende partijen een levendige discussie over de betondekking. Metingen wezen uit dat de bouwers van destijds niet bepaald scheutig waren geweest met het storten van beton aan de buitengevel. Een betondekking van 5 tot 10 mm houdt immers niet over, terwijl de huidige eis minimaal 25 mm bedraagt. In principe is de betonconstructie van de Nirwana flat dus onvoldoende beschermd, wat ook een van de oorzaken voor de vrij forse betonrot vormde.

De betondekking is ondanks de reparaties ook nu nog te gering, waarbij het echter de vraag is of het wel zin heeft om hier bij stil te staan. Als alles opnieuw wordt berekend volgens de eisen van deze tijd, dan zou de bewapening immers ook aangepast moeten worden. In feite zou dit betekenen dat het pand gesloopt en opnieuw opgebouwd zou moeten worden. Dit is uiteraard geen serieuze optie.

Had men echter willen voldoen aan de huidige eisen ten aanzien van de minimale betondekking, dan had het pand - voordat de isolatielaag werd aangebracht - eerst voorzien moeten worden van een spuitbetonlaag van 15 tot 20 mm. Dit was uit financiële overwegingen echter niet haalbaar en bovendien is het nog maar de vraag of dit in de huidige situatie voor een extra bescherming had gezorgd.

Nu beschermt een 40 mm dikke isolatielaag en een waterdichte granolcoating het beton en men verwacht dat hiermee het voortbestaan van dit gebouw voldoende is verzekerd. Hoe lang het nu precies duurt voordat de volgende restauratie zich aandient, kan niemand echter voorspellen, maar zeker is wel dat Nirwana weer in volle glorie is herrezen.

Bouwgegevens

Opdrachtgever:
Vereniging van Eigenaren Nirwanaflat, in samenwerking met Bureau Monumentenzorg, Den Haag en het Nationaal Restauratiefonds, Hoevelaken
Bestekontwerp:
DHV Bouw, Amersfoort
Directievoering:
Starke Diekstra Ingenieursbureau, Nieuwegein
Hoofdaannemer:
Schakel & Schrale BV, Amsterdam